

Homilie bij de start van het synodaal proces Kathedraal van Brussel 17.10.21

Het Evangelie dat we zo pas beluisterd hebben, wordt vandaag op deze zondag in alle kerken overal ter wereld voorgelezen. Het gaat over de vraag van de zonen van Zebedeus aan Jezus. Jezus heeft zijn leerlingen pas voor de derde keer gesproken over zijn naderend einde: dat Hij ter dood zal worden gebracht. En ook voor de derde keer stoot Jezus op onbegrip, juist bij zijn dichtste leerlingen. Ze hebben er niet beter op gevonden dan al te denken aan de toekomst en vooral aan hun plaats en benoeming. Zo hoog mogelijk. Jezus is onthutst. "Ge weet niet wat ge vraagt". Het is het enige wat Hem nog over de lippen komt.

Het is opvallend dat dit voorval in het Evangelie vermeld wordt. Men had het ook kunnen weglaten, het niet meer vermelden. Het is zo compromitterend voor de leerlingen. Men had het kunnen zien als een zwakheid, eigen aan het begin, een jeugdsonde die men maar best zo vlug mogelijk vergeet. Maar men heeft het niet gedaan. Marcus niet, maar ook Mattheus en Lucas niet. Ze worden zelfs bij name genoemd: Jakobus en Johannes. Dit evangelie waarschuwt ons: je moet de Kerk niet idealiseren, ook de vroegste Kerk niet. Als drie evangeliën dat voorval uitdrukkelijk vermelden, dan is het omdat het ook voor de Kerkgemeenschap van toen relevant was. Hoeveel te meer dan voor ons. Dat verlangen om de grootste te zijn, meer dan anderen, boven anderen, het verlangen om macht uit te oefenen over anderen, het zit diep in ons. Het kan, bij alle mooie woorden over dienstbaarheid, ook diep in de Kerk zitten.

Macht uitoefenen over anderen. Ook Paus Franciscus keert daar heel dikwijls op terug. Hij roept de Kerk op tot bekering, tot vernieuwing en hervorming, van hoog tot laag. En in dit verband heeft hij het vaak over de hardheid en rigiditeit waarmee we eigen gelijk verdedigen en ook over het klerikalisme. Klerikalisme is wat ons allen en heel de Kerk bedreigt. Een klerikale kerk is een Kerk die zich opsluit in haar eigen gelijk en niet bereid is tot openheid en dialoog. Een Kerk die alleen met zichzelf bezig is en haar zelfbehoud en zich afsluit van de wereld en de samenleving. Sommigen hebben kritiek op de Paus omdat hij al te zeer zou focussen op sociale en maatschappelijke problemen: de groeiende armoede, de migratie, het ontspoorde nationalisme en extremisme, eerbied voor de schepping. Omdat hij de Kerk ziet als pleitbezorgster van allen die zich in de periferie bevinden, van allen die niet meetellen en naar wie niet geluisterd wordt. Alsof barmhartigheid en solidariteit niet wezenlijk behoren tot het Evangelie. Alsof het geloof een loutere privéaangelegenheid is, maatschappelijk irrelevant.

Het klerikalisme betreft ook de binnenkerkelijke verhoudingen. Ook hier bestaat de bekering macht uit te oefenen over anderen. Omdat men gewijd is, omdat men pastorale verantwoordelijkheid heeft. Het bedreigt trouwens iedere christen in zijn verhouding tot anderen. U weet hoezeer de Kerk in Frankrijk in choque is door de publicatie van het rapport over seksueel misbruik sinds de jaren vijftig van de vorige eeuw. Meer en meer wordt duidelijk dat het hier niet alleen gaat om het pervers gedrag van enkelingen, maar dat het wel degelijk te maken heeft met een bepaald functioneren van de Kerk zelf als instelling. Hier speelt de sacralisering van het ambt een grote rol. Dat men meer is dan de anderen. Dat men zich dan ook meer mag permitteren. En daarbij een Kerk die het intern tracht te regelen om de instelling naar buiten toe te beveiligen. Een Kerk die probeert zichzelf te redden en zo, naar het woord van Jezus, bezig is zichzelf te verliezen.

"Dat mag bij u niet het geval zijn!" Dat is het gebiedende woord van Jezus tot ons en tot heel zijn Kerk. Het is geen toeval dat paus Franciscus als thema van de komende synode juist de synodaliteit gekozen heeft. Geen toeval ook dat synodaliteit niet alleen haar onderwerp is, maar ook haar methode, de weg die ze wil afleggen. Een synodaal proces en niet alleen een bijeenkomst van bisschoppen te Rome. Een proces waarin heel de Kerk en alle plaatselijke Kerken en gemeenschappen in betrokken worden. Synodaal betekent samen op weg gaan. Het is precies het tegenovergestelde van klerikaal. Het was al de intuïtie en de vaste wil van het Tweede Vaticaans Concilie. En we hebben sindsdien al stappen gezet

op die weg. Maar het wordt vandaag nog duidelijker dat er voor de Kerk geen andere weg is. Daarvoor zijn de uitdagingen te groot. Het gaat om de toekomst van de Kerk, ook en met name in onze seculiere cultuur. Dat is het wat paus Franciscus voor ogen staat: een synodale en geen klerikale Kerk. Het is zijn diepe overtuiging dat het dat is wat God van zijn Kerk verlangt in dit derde millennium. Een zelfverzekerde en klerikale Kerk kan het Evangelie niet geloofwaardig verkondigen.

In de loop van dit synodaal proces worden twee fundamentele vragen gesteld: hoe zijn we tot hier toe de synodale weg gegaan en tot welke verdere stappen inspireert Gods Geest ons vandaag? Bij de eerste vraag kijken we achterom en trachten we dieper inzicht te krijgen in de weg die we al hebben afgelegd: wat stemt ons tot vreugde? waar blijven de moeilijkheden, de obstakels, de frustraties, de kwetsuren? Bij de tweede vraag richten we ons op de toekomst: welke zijn de positieve ervaringen die we verder alle kansen moeten geven? wat kan er beter en anders worden? welke nieuwe stappen kunnen gezet worden? Waarover bestaat echt consensus?

In zijn openingstoespraak citeerde Paus Franciscus vorige zaterdag de Franse theoloog Yves Congar: "Nous ne voulons pas une autre Eglise mais une Eglise différente." Geen andere Kerk maar de Kerk anders. Dat realiseer je niet in twee jaar. Dat blijft een voortdurende opdracht, een voortdurende onderscheiding, een voortdurende bekering. Het is een weg die we samen moeten gaan. Zoals de eerste leerlingen dat gedaan hebben met Jezus. Hij heeft hen niet alleen geroepen opdat ze zijn woord zouden horen om het op hun beurt aan anderen te verkondigen. Hij heeft hen ook geroepen om met hen het leven te delen. Om gemeenschap te vormen waarin elkeen de ander hoger acht dan zichzelf. Een broederlijke gemeenschap. Ze hebben niet alleen naar Hem geluisterd, maar dag aan dag het leven met Hem gedeeld. Ze zijn samen op weg gegaan. Je zou denken: samen met Hem en dus in optimale condities. Het Evangelie van deze zondag toont maar al te goed aan hoe het ook voor hen een moeizame weg is geweest. Het zal voor ons niet anders zijn. Want dat is de diepste zin en de uiteindelijke bedoeling van de synodale weg: ons leren geen heersers van elkaar te zijn maar dienaars.

De uitnodiging van Paus Franciscus moeten we heel ernstig nemen en er met enthousiasme op ingaan. Maar niet met overtrokken verwachtingen. Als je samen op weg gaat, wil je wel ergens komen. Je verlangt van het synodaal proces ook resultaten. En toch mogen we ons niet laten verlammen door ongeduld. Zoals Jezus veel geduld heeft moeten hebben met zijn leerlingen. Vooraleer het gaat om resultaten moeten we eerst samen op weg gaan. Dat is synodaliteit. En de nadruk ligt op samen. Binnen de Kerk leeft een verscheidenheid aan opinies en verwachtingen. Als je met elkaar in gesprek gaat en een echte dialoog betracht, probeer je niet onmiddellijk je eigen gedacht op te dringen. Natuurlijk mag en moet je in alle vrijheid eerlijk kunnen zeggen wat je denkt. Anders is er geen dialoog. Maar je doet het niet zonder ook naar de ander te luisteren. Anders blijft fraterniteit een ijdel woord.

Luisteren veronderstelt een grote openheid. Het veronderstelt dat men bereid is vanuit het standpunt van de ander te kijken. Dat vraagt veel nederigheid. Het betekent eerbied en respect voor elkaar. Het betekent dat de ander niet je tegenstrever of concurrent is. Door zo te handelen en met elkaar om te gaan, bevinden we ons al op de synodale weg. Uiteraard zullen nadien nog verdere stappen moeten gezet worden en moeten er uiteindelijk beslissingen genomen worden. Maar het is niet zo dat we pas nadien tot synodaliteit zullen komen. Synodaliteit moet tot resultaten leiden. Maar het is allereerst een weg. En het is pas 'gaandeweg' dat stilaan duidelijk zal worden welke nieuwe stappen moeten gezet worden.

Van oudsher spreekt de Kerk op een heel eigen wijze over een concilie en een synode. Volgens haar eigen taalgebruik worden die niet gehouden maar gevierd. Concilies en synoden horen thuis in een liturgische en dus biddende context. Op de plenaire zittingen van het Tweede Vaticaans Concilie werd het evangelarium aan het begin altijd plechtig binnen gebracht. Voor alle besprekingen was er eerst de liturgie van het Woord. Voor men naar elkaar luistert en voor de dialoog kan beginnen, wordt eerst

geluisterd naar Diegene om wie het alleen te doen is. Opdat men niet zijn eigen gelijk zou volgen maar opdat, zoals Maria het zegt, ons mag geschieden naar zijn Woord.

Meer en meer een synodale Kerk worden, een gemeenschap van echte fraterniteit, waar we elkaar met eerbied en liefde bejegenen, waar niemand zich boven de andere verheft en waar de enige ambitie erin bestaat elkaars dienaars te worden, dat is geen mensenwerk. Dat is het werk van de Geest “die Heer is en het leven geeft”. Sluit dus uw hart niet. Geef niet toe aan de verleiding van scepticisme en defaitisme. In het luisteren naar Gods Woord, in het luisteren naar elkaar en in het samen onderscheiden komt deze “Geest der waarheid” ons tegemoet. Dat is onze diepste zekerheid. Hij is de bron van alle leven en van alle liefde. En het gebeurt dat Hij verrassend uit de hoek komt!

+Jozef kardinaal De Kesel
Aartsbisschop van Mechelen-Brussel